

С.С. КУРУЛЕНКО, к.е.н., радник міністра

Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, м. Київ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ*

Основною метою національної екологічної політики має бути забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє природне середовище [1]. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності має стати обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави, за якого розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інші види діяльності суспільства функціонують у межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь.

Аналізуючи ефективність реалізації державної екологічної політики, необхідно наголосити, що екологічна складова досі не стала обов'язковою складовою розроблених у державі стратегій національних та регіональних програм розвитку, зокрема державних цільових програм. Соціально-економічні реформи у країні здійснюються без достатнього урахування екологічного чинника, що призводить до подальшого сповільнення необхідних змін у законодавстві, послаблення екологічної політики та дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог. Усі ці фактори сприяють істотному зниженню ефективності управління у галузі охорони довкілля на державному та регіональному рівнях.

Оцінюючи стан навколишнього природного середовища, слід зазначити, що антропогенне та техногенне навантаження продовжує зростати та у кілька разів перевищує показники розвинених країн світу. Тривалість життя в Україні складає у середньому 66 років (для порівняння: у Швеції – 80 років, у Польщі – 74 роки). Певним чином таке становище визначається антропогенним навантаженням та забрудненням навколишнього природного середовища промисловим виробництвом, головним чином гірничо-видобувною, металургійною, хімічною промисловістю, енергетичним сектором.

Україна має найвищий в Європі рівень розораності сільськогосподарських угідь, споживання водних ресурсів, вирубки лісів. Близько 15 % території України з населенням понад 10 млн осіб знаходиться у критичному екологічному стані. Щільність викидів забруднюючих ре-

човин в атмосферне повітря останнім часом складає понад 130 кг на кожного мешканця України. Це у кілька разів більше, ніж у розвинених країнах світу.

Водні об'єкти України втрачають природну чистоту через порушення здатності до самоочищення, оскільки у ряді областей обсяг скидання забруднених вод у ріки перевищує природний стік; водойми забруднені сполуками важких металів, азоту, сульфатами, нафтопродуктами і фенолами. Витрати свіжої води на одиницю випущеної продукції в Україні перевищують аналогічні показники у Франції у 2,5 рази, ФРН та Великобританії – у 4,3 рази.

На сьогодні у державі накопичено понад 35 млрд т відходів, на 17 % території України відбуваються процеси підтоплення, понад 18 % території уражено інтенсивною ерозією.

Таким чином, формування сучасної екологічної політики країни потребує термінового запровадження нових принципів і підходів та ужиття дієвих заходів, що спрямовані на інтеграцію екологічної складової в усі галузі економіки та сфери діяльності, які мають забезпечити збереження, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів з урахуванням процесів глобалізації економіки, розвитку ринкових відносин, а також положень ряду міжнародних зобов'язань України у галузі охорони навколишнього природного середовища.

На цей час офіційно діючими документами, які визначають напрямки державної екологічної політики, є «Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [2], які затверджені постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР, та затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р. «Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року» [3].

Міністерство охорони навколишнього природного середовища за дорученням Кабінету Міністрів України в 2008 р. має розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів «Стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 року».

* Стаття опублікована по матеріалам XVI Международной конференции «Экология и здоровье человека. Охрана воздушно-го и водного бассейнов. Утилизация отходов», г. Щелкино, АР Крым, 2008 г.

Положення «Основних напрямів державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» не втратили своєї актуальності, однак не цілком відповідають вимогам сьогодення:

- по-перше, документ було схвалено у період тривалого економічного спаду в країні;
- по-друге, від 1998 р. у світі відбулися значні події на міжнародному рівні, які визначили подальший розвиток екологічних стратегій. В Україні спостерігалися суттєві зрушення у напрямку поживлення економічної діяльності, тому виникла потреба у розробленні нового стратегічного документа з урахуванням процесів глобалізації економіки, розвитку ринкових відносин, рекомендацій міжнародних форумів – «Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року» (далі – Стратегія). Стратегія має відповідати вимогам Конференції з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Самміту тисячоліття зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002), Європейських конференцій міністрів навколишнього природного середовища в рамках процесу «Довкілля для Європи», а також з огляду вступу України до СОТ – положенням ряду міжнародних зобов'язань України у сфері охорони навколишнього природного середовища та сприяти подальшій активній екологізації галузей економіки та сфер діяльності.

Реалізація такого підходу вимагає перегляду методологічних засад екологічної політики, затвердження шляхів її поєднання з іншими національними секторальними політиками та удосконалення інституційного забезпечення діяльності з їх упровадження, внесення відповідних змін до національного законодавства, процедур прийняття та оцінки ефективності управлінських рішень, принципів участі у міжнародному природоохоронному співробітництві, підготовки та перепідготовки кадрів.

Національна екологічна політика на новому етапі має орієнтуватися на розв'язування екологічних проблем з урахуванням необхідності екологічних імперативів у вирішенні завдань економічного та соціального розвитку, збереження історико-культурної спадщини. За умов низького рівня життя населення, його соціального захисту, додержання прав і свобод громадян завжди буде високою ймовірність екологічних та інших криз із значними негативними наслідками для довкілля й суспільства у цілому.

Визначаючи мету, принципи, інструменти та механізми реалізації Національної екологічної політики, Стратегія передбачає запровадження підходів концепції сталого розвитку, враховує сучасний стан навколишнього природного середовища, рівень розвитку економіки та соціальної сфери, технологій, суспільної свідомості, екологіч-

ної освіченості населення, необхідність удосконалення систем доступу до природних ресурсів, розподілу одержаних від їх експлуатації витрат і доходів між різними верствами населення. Водночас в інтересах утвердження принципів сталого розвитку в умовах все більшого розвитку ринкових методів господарювання має бути належно реалізовано положення статті 13 Конституції України, за якою природні ресурси є об'єктами права власності українського народу, і кожний громадянин має право користуватись природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. На основі цього конституційного припису Стратегією передбачається запровадження такої політики і такого регулювання, за яких незалежно від форми власності (державної, комунальної чи приватної) на природний ресурс загальнонаціональні інтереси та інтереси нинішнього і майбутніх поколінь громадян України реалізуються повною мірою.

Слід зазначити, що Міністерство охорони навколишнього природного середовища України своїм наказом від 04.09.06 р. № 395 «Про політичні пріоритети, стратегічні напрями і завдання Міністерства» затвердило політичні пріоритети щодо реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки, топографо-геодезичної та картографічної діяльності.

Кабінет Міністрів України схвалив «Пріоритетні завдання Міністерства охорони навколишнього природного середовища України у 2008 році», які включають:

1. Розроблення і запровадження адаптованих до міжнародних та європейських вимог національних екологічних технічних регламентів та стандартів.
2. Удосконалення діяльності з проблем надрокористування, забезпечення приросту стратегічних для економіки країни запасів мінеральної сировини та інтенсифікації робіт з пошуку та розвідки родовищ вуглеводневої сировини на шельфі Чорного моря.
3. Забезпечення переходу до інтегрованого управління водними ресурсами на засадах басейного принципу, ведення лісового господарства на засадах екосистемного підходу, усунення диспропорцій структури земельних угідь, унеможливлення застосування тінєвих схем при розподілі земель сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення, а також розпорядженні лісовими і водними ресурсами.
4. Формування екомережі, збереження, невиснажливе використання та відтворення біо- та ландшафтного різноманіття, розширення природно-заповідного фонду, зокрема створення морських природоохоронних територій.
5. Створення нормативно-правової бази для ефективного застосування механізмів Кіотського протоколу до

Рамкової конвенції ООН про зміну клімату з метою залучення додаткового надходження коштів до державного бюджету та удосконалення економічного механізму, який спрямований на спонукання підприємств усіх форм власності до зменшення обсягів викидів антропогенних парникових газів.

б. Удосконалення системи управління у сфері поводження з відходами через адаптацію національного законодавства до вимог законодавства ЄС, послідовного впровадження інтегрованих дозволів на викиди та скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів.

Мета національної екологічної політики полягає у стабілізації і поліпшенні екологічного стану території як інтегрованого фактору соціально-економічного розвитку України на засадах сталого розвитку, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування як основи забезпечення високої якості життя населення та поліпшення здоров'я людини [4–7].

Реалізація Стратегії національної екологічної політики на період до 2020 р. має на меті досягнення змін у впровадженні екологічної політики щодо стану довкілля:

- стабілізація та поліпшення стану навколишнього природного середовища до безпечного рівня для життєдіяльності населення;
- усунення прямого зв'язку між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища;
- впровадження системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів;
- створення розгалуженої екомережі та припинення втрат біорізноманіття;
- впровадження дієвої системи інформування населення щодо збереження довкілля, екополітики та сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Конституція України [Текст].
2. Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, 1998 [Інтернет-ресурс: <http://www.rada.gov.ua>].
3. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р. [Інтернет-ресурс: <http://www.rada.gov.ua>].
4. Огляд результативності природоохоронної діяльності в Україні, другий огляд [Текст]. – ООН ЕЕК, 2007.
5. Екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку [Текст]. – К. : ПРООН, 2007. Екологічна стратегія для країн Східної Європи, Кавказу і Центральної Азії, 2003 [Текст].
6. Меры по улучшению экологической политики. Прогресс в регионе Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии [Текст]. – ОЭСР, 2007.
7. Стратегія з охорони довкілля ОЕСР на перше десятиліття 21 століття [Текст]. – ОЕСР, 2001.

Поступила в редакцію 11.07.2008